

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет іноземних мов

Затверджую
Перший проректор з науково-
педагогічної роботи
_____ С.О.Гусєв
« ____ » _____ 20__ р.

ПРОГРАМА

КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ І ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Спеціальності 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська))

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Вінниця-2021

Програма комплексного екзамену з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки для атестації здобувачів вищої освіти для студентів спеціальності 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська)), СВО бакалавра. – Вінниця: ВДПУ, 2021. – 38 с.

Розробники: к.ф.н., доцент Боюн А.М., к.ф.н., доцент Мельник Т.М., к.ф.н., доцент Таратута С.Л., к.п.н., доц. Хамська Н.Б.

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри міжкультурної комунікації, світової літератури та перекладу.
Протокол №6 від 18.02. 2021 р.

Затверджено навчально-методичною комісією факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Протокол №7 від 17.03.2021 р.

ВСТУП

Програму комплексного екзамену з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки для атестації здобувачів вищої освіти укладено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська)).

1. Мета та завдання комплексного екзамену з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки для атестації здобувачів вищої освіти

1.1. Мета: виявити рівень теоретичних знань та практичних навичок і умінь підготовки з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки.

1.2. Завдання:

- 1) визначити рівень фахової компетентності випускників з педагогіки;
- 2) виявити та оцінити рівень теоретичної та практичної підготовки випускників СВО бакалавра з методики навчання російської мови та літератури.

2. Компетентності

2. 1. Загальні компетентності

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

2. 2. Фахові компетентності

- здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ російської мови та літератури;
- здатність розуміти основні проблеми дисципліни, що визначають конкретну галузь діяльності;
- здатність самостійно опанувати нові знання, критично оцінювати набутий досвід з позицій останніх досягнень філологічної науки та соціальної практики;
- здатність використовувати чотири види мовленнєвої діяльності на базі достатнього обсягу знань з методики і педагогіки;
- здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі теорії та на практиці.

3. Програмні результати навчання

- володіти державною та російською мовами (з урахуванням їх фонетичних, дериваційних, лексико-граматичних, стилістичних та прагмалінгвістичних особливостей);
- володіти ґрунтовними знаннями з сучасного мовознавства, літературознавства, методики, педагогіки і теорії мовної комунікації;
- орієнтуватися в актуальних проблемах сучасної методології;
- володіти сучасною методикою наукових досліджень.

4. Програми навчальних дисциплін, які виносяться на атестацію здобувачів вищої освіти з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки.

4.1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ».

Змістовий модуль 1.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ

Тема 1. Методика російської мови як прикладна наука

Предмет, задачі, зміст методики. Зв'язок методики з філософією, педагогікою, психологією, лінгвістикою.

Методична спадщина. Ф.И. Буслаєв – основоположник методики. Внесок вітчизняних методистів у розвиток методичної думки і практики шкільного навчання.

Актуальні проблеми сучасної методичної науки. Новаторство та передовий досвід у викладанні російської мови.

Тема 2. Методи дослідження в методиці

Теоретичний аналіз наукової літератури; вивчення та узагальнення досвіду роботи школи; цілеспрямовані спостереження за діяльністю школярів; констатуючий експеримент (письмове опитування, анкетування, тестування), навчальний експеримент.

Тема 3. Програми з російської мови

Програма з російської мови для середньої школи. З історії програм з російської мови. Діючі програми з російської мови. Структура програми, зміст пояснювальної записки і частин програми.

Тема 4. Принципи та прийоми навчання російської мови

Загальнодидактичні принципи (принцип науковості, систематичності, свідомості, міцності знань, спадкоємності, перспективності та інш.). Історизм у викладанні російської мови в школі. Власне методичні принципи навчання російській мові у школі.

Зв'язок російської мови з рідною мовою школярів. Міжмовні перенесення (транспозиція та інтерференція) та їх відображення у шкільному навчанні. Зв'язок російської мови із зарубіжною літературою, уроками образотворчого мистецтва тощо.

Методи та прийоми навчання російської мови у школі. Основні класифікації методів навчання (за джерелом отримання знань, за характером пізнавальної діяльності учнів, за дидактичною метою). Варіативність методів навчання, залежність вибору методу навчання від особливостей учнів, від характеру навчального матеріалу.

Проблемне навчання російській мові. Створення проблемних ситуацій. Пошукові задачі з російської мови.

Система вправ з російської мови (вправи мовні та мовленнєві, репродуктивні та продуктивні; види вправ за характером розумової діяльності).

Підручник – головний засіб навчання. Діючі підручники з російської мови. Взаємозв'язок програм та підручників. Шкільні лінгвістичні словники, їх види. Робота із словниками.

Засоби наочності, їх види, методика використання. Технічні засоби навчання, їх види. Картки для індивідуальної роботи.

Форми навчальної роботи з російської мови: урок, позакласна робота, факультатив. Урок – основна форма навчальної роботи з російської мови. Вимоги до уроку російської мови на сучасному етапі розвитку школи.

Тема 5. Типи уроків з російської мови

Основні структурні елементи уроку російської мови (актуалізація опорних знань; мотивація навчальної діяльності, закріплення матеріалу, підведення підсумків тощо).

Опитування на уроках російської мови, його задачі та види. Питання й завдання для опитування. Вимоги до формулювання питань.

Урок вивчення нового матеріалу, його структура. Створення у школярів позитивної мотивації; активізація розумової діяльності учнів при засвоєнні нового матеріалу.

Планування роботи вчителя російської мови (календарні, календарно-тематичні, поурочні плани).

Позакласна робота з російської мови. Мета, задачі та принципи позакласної роботи. Форми позакласної роботи (газета, олімпіада, вікторина, конкурс, екскурсія, вечір тощо).

Збагачення запасу мовних засобів школярів (словникова робота). Значення, задачі, зміст роботи по збагаченню запасу мовних засобів школярів. Проблема словарного мінімуму. Основні способи тлумачення нових слів, робота по їх активізації в мові.

Значення, задачі й зміст роботи з культури мовлення у школі. Правильна і гарна мова як поняття культури мовлення. Дотримання норм літературної мови – перша умова культури мовлення. Класифікація помилок та недоліків в усних та письмових висловах школярів. Робота з їх попередження й подолання. Види вправ з культури мовлення, методика їх проведення.

Тема 6. Методика розвитку мовлення школярів

Методичні передумови формування сучасних підходів до формування норм мовної діяльності. Навчання аудіюванню. Труднощі аудіювання. Вправи для навчання аудіюванню.

Навчання читанню. Види читання.

Навчання мовленню. Вправи з навчання діалогічного й монологічного мовлення. Особливості монологічного мовлення. Прийоми навчання монологічного мовлення (аналіз текстів, складання композиційної схеми, редагування текстів та ін.). Уміння збирати матеріал – одна з умов навчання мовлення.

Перекази, їх види та місце в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Підготовча робота до переказу (мовний аналіз тексту, складання плану, словарна робота та ін.).

Твори та їх види (за джерелом, за стилем, за відношенням до реальних подій та ін.). Зразок у роботі над твором. Формування комунікативних умінь та навиків при навчанні твору. Твір за картиною, методика його проведення.

Змістовий модуль 2

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ШКІЛЬНОГО КУРСУ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Тема 1. Методика вивчення фонетики, графіки й орфоєпії

Значення, задачі, зміст вивчення фонетики, графіки й орфоєпії в школі. Відомості з фонетики в шкільному курсі вивчення російської мови. Труднощі вивчення фонетики, графіки й орфоєпії. Типові орфоєпічні помилки в російському мовленні школярів. Методи та прийоми роботи, види вправ.

Значення, задачі, зміст вивчення лексики в школі. Принципи вивчення лексики. Труднощі вивчення лексики й фразеології в школі. Типові лексичні помилки в мовленні школярів, у тому числі викликані міжмовною омонімією. Методи та прийоми вивчення лексики. Засоби наочності, їх роль та методика використання на уроках з лексики. Методика роботи із словниками.

Тема 2. Методика вивчення морфеміки та словотвору

Значення, задачі, зміст вивчення морфеміки та словотвору у школі. Принципи вивчення морфеміки й словотвору. Методи та прийоми вивчення складу слова й словотворення. Труднощі вивчення розділу. Морфемний й словотворчий розбір, елементи етимологічного аналізу у школі.

Тема 3. Методика вивчення морфології

Значення, задачі, зміст та принципи вивчення граматики в школі. Найважливіші етапи в розвитку методики граматики. Внутрішньо-наочні зв'язки при вивченні граматики (зв'язок між морфологією та синтаксисом, граматиною та культурою мовлення). Морфологія як розділ граматики. Значення, задачі й принципи вивчення морфології, у тому числі вивчення морфології на синтаксичній основі. Методика формування поняття «частина мови». Специфіка вивчення самостійних та службових частин мови. Типологія граматичних помилок, пов'язаних із словозміною. Помилки, викликані інтерференцією рідної мови, робота з їх попередження та виправлення.

Тема 4. Методика вивчення синтаксису

Значення, задачі, зміст та принципи вивчення синтаксису (з опорою на морфологію). Пропедевтичне й систематичне вивчення синтаксису. Формування основних синтаксичних понять. Типологія граматичних помилок у структурі речення, зокрема помилок, викликаних інтерференцією української мови.

Тема 5. Методика вивчення орфографії

Значення, задачі, принципи вивчення орфографії у школі. Місце орфографії в шкільному курсі. Природа орфографічних навичок та психологічні основи їх формування. Поняття орфограми. Типи й види орфограм. Орфографічне правило та його структура. Вправи з орфографії. Види диктантів. Організація роботи учнів при вивченні орфографічного правила.

Тема 6. Методика вивчення пунктуації у шкільному курсі вивчення російської мови

Значення, задачі, принципи вивчення пунктуації у школі. Місце пунктуації у шкільному курсі. Принципи пунктуації. Формування пунктуаційної уваги школярів. Роль виразного читання у формуванні пунктуаційних навичок учнів. Типи пунктуаційних помилок. Організація роботи учнів над пунктуаційними помилками.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Алексеева Л.А. Методика обучения русскому языку. Модульный курс/ Л.А. Алексеева.- Мелитополь: Изд. дом Мелитопольской городской типографии.- 2019.- 438 с.
2. Баранов М.Т. Методика преподавания русского языка в школе: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / М.Т. Баранов, Н.А. Ипполитова, Т.А. Ладыженская, М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 366 с.
3. Блинов Г.И. Практические и лабораторные занятия по методике русского языка / Г.И. Блинов, Б.Т. Панов. – М.: Просвещение, 2004. – 223 с.
4. Литневская Е.И. Методика преподавания русского языка в средней школе: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Е.И. Литневская, В.А. Багрянцева. – М.: Академический проект, 2006. – 584 с.
5. Методика обучения русскому языку и литературе / Под ред. Зиновьевой Т.И.- М.: Юрайт.- 2019.- 468 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті. Проект. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
7. Современные методы и технологии преподавания иностранных языков/ Отв. ред. Н.В. Кормилина.- Чебоксары, 2019.- 449 с.
8. Текучѳв А.В. Методика изучения русского языка в средней школе / А.В. Текучѳв. – М.: Высшая школа, 1990. – 606 с.
9. Архипова Е.В. Теория и практика обучения русскому языку: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Е.В. Архипова, Т.М. Воителева, А.Д. Дейкина: под ред. Р.Б. Сабаткоева. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 318 с.
10. Успенский М.Б. Совершенствование методов и приёмов обучения русскому языку в национальной школе / М.Б. Успенский. – М.: Педагогика, 1997. – 129 с.
11. Яковлева Е.В. Современные теории и методики обучения русскому языку / Е.В. Яковлева. – М.: Экзамен, 2004. – 254 с.
12. Зиновьева Т.И. Методика обучения русскому языку. Практикум. Учебное пособие для СПО / Т.И. Зиновьева, О.Е. Курлыгина, Л.С. Трегубова. - Москва: Наука, 2016. - 309 с.

Додаткова

1. Арутюнова Н.Д. Речь // Лингвистический словарь / Гл. ред. В.Н.Ярцева. –

М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 685.

2. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебный практикум / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – М.: Флинта, Наука, 2003. – 290 с.

3. Баранников А.В. Самообразование учащихся в системе общего образования. Теория и практика / А.В. Баранников. – М.: Владос, 2001. – 360 с.

4. Баранов М.Т. Методика лексики и фразеологии на уроках русского языка: Пособие для учителя / М.Т. Баранов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 290 с.

5. Блинов Г.И. Методика пунктуации в школе: Пособие для учителя. – М.: Дрофа, 1998. – 214 с.

6. Боюн А.М. Шкільний курс російської мови та методика її викладання: Навчально-методичні рекомендації / А.М. Боюн. - Вінниця: ВДПУ, 2011. - 41 с.

7. Бьюзен Т. Учебник быстрого чтения / Т. Бьюзен. – Мн.: ООО «Попурри», 2004. – 256 с.

8. Винокур Т.Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения / Т.Г. Винокур. – М.: Наука, 1993. – 188 с.

9. Власенков А.И. Развивающее обучение русскому языку / А.И. Власенков. – М.: Просвещение, 1993. – 312 с.

10. Гац И.Ю. Методический блокнот учителя русского языка / И.Ю. Гац. – М.: Эксмо. – 2003. – 218 с.

11. Голобородько Е.П. Методологические аспекты преподавания русского языка в школах Украины на современном этапе / Е.П. Голобородько. – К.: Вища школа, 2009. – 210 с.

12. Каменская О.Л. Текст и коммуникация: Учеб. пособие для институтов и факультетов иностранных языков / О.Л. Каменская. - М.: Высшая школа, 1990. – 220 с.

13. Коваль А.П. Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения: Учеб. пособие / А.П. Коваль. – К.: Вища школа, 1989. – 312 с.

14. Ладыженская Т.А. Обучение различным видам речевой деятельности // Методика преподавания русского языка: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус.яз. и лит» / Баранов М.Т., Ладыженская Т.А., Львов М.Р. и др. / Под ред. М.Т. Баранова. – М.: Просвещение, 1990. – С. 264 – 290.

15. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка / М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 1988. – 216 с.

16. Львова С.И. Настольная книга учителя русского языка. 5-11 классы / С.И. Львова, И.П. Цыбулько, Ю.М. Гостева: Под ред. С.И. Львовой. – М.: Эксмо. – 2007. – 284 с.

17. Любичева Е.В. От текста к смыслу и от смысла к тексту: Текстовая деятельность учащихся / Е.В. Любичева, Н.Г. Ольховик. – СПб: Сага, 2005. – 186 с.

18. Малыгина Е.В. Обучение русскому языку в Украине: Решаемые и

нерешаемые проблемы // Русский язык и литература: Проблемы изучения и преподавания в школе и вузе: Сб. научн. трудов. – К. – 2006. – С. 455-458.

19.Панов Б.Т. Внеклассная работа по русскому языку / Б.Т. Панов. – М.: Просвещение, 1980. – 118 с.

20.Программы средней общеобразовательной школы. Русский язык для школ с русским языком обучения 5-11 классы / Сост. Н.А. Пашковская, Е.И. Быкова, Л.В. Давидюк, В.А. Корсаков, Г.А. Михайловская // Русская словесность. – 2003. - №1. – С.20-30.

21.Соколова Г.П. Уроки русского языка и словесности: Опыт лингвистического анализа текста / Г.П. Соколова. – М.: Дрофа, 2003. – 312 с.

22.Талызина Н.Ф. Формирование общих орфографических приёмов при изучении русского языка : Учебное пособие / Н.Ф. Талызина. – М.: Дрофа, 2002. – 252 с.

23.Успенский М.Б. Принципы, методы и приёмы обучения русскому языку // Методика изучения русского языка: Пособие для учителя / Под ред. Г.М. Иваницкой, Н.А. Пашковской. – К.: Рад. школа, 1986. – С. 132-149.

4.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРИ»

Змістовний модуль 1

Тема 1. Методика викладання літератури як наука

Теоретичні основи курсу. Предмет, зміст, структура курсу. Методика навчання літератури в системі філологічних і гуманітарних наук. Її зв'язок з філософією, педагогікою, психологією, літературознавством, мовознавством, мистецтвознавством, етикою і естетикою. Роль передового досвіду вчителів-новаторів у розвитку методичної науки. Актуальні проблеми методики викладання літератури на сторінках спеціальної періодики.

Тема 2. Принципи, зміст та структура шкільної літературної освіти

Література як навчальний предмет у середніх загальноосвітніх навчальних закладах різних типів. Задачі і функції вивчення літератури в школі. Різноманіття концепцій літературної освіти. Зміст й структура шкільного курсу російської літератури. Принципи побудови програм із російської літератури для 5-8 і 9-11 класів. Система розташування матеріалу в програмах для старших класів, зв'язок між розділами, оглядові і монографічні теми. Навчально-методичні комплекси. Характеристика підручників, хрестоматій, методичних посібників із російської літератури, рекомендованих Міністерством науки і освіти України для використання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах країни.

Тема 3. Генеза розвитку методичної науки

Основні етапи розвитку МВРЛ. Зародження словесності як шкільної дисципліни й методики як науки. Розвиток шкільної літературної освіти в 19 столітті. Спадщина Ф.І. Буслаєва, В.Я. Стоюніна, В.І. Водовозова, В.П. Острогорського, творче засвоєння класичних методичних традицій. Основні методичні течії кінця 19 століття - початку 20 століття. Значення праць А.Д. Алферова, Ц.П. Балталона, В.В. Данілова. Методичні шукання

1920-30-их років. Актуальність методичної спадщини М.А. Рибнікової, В.В. Голубкова. Методичні пошуки 1950-70-х років, досвід викладання російської літератури відомих вчителів-словесників: Е.Н. Ільїна, Н.А. Сосніної, В.П. Медведєвої та ін. Наукові дослідження Р.І. Альбеткової, О.Ю. Богданової, В.Г. Маранцмана та ін. Сучасний етап розвитку методичної науки в Україні. Дослідження Л.Ф. Мірошніченко, Е.А. Ісаєвої, Ж.В. Кліменко, О.М. Николенко, Ю.І. Ковбасенко, О.М. Куцевол та ін. Принципи й характер дискусій щодо викладання літератури. Актуальні проблеми сучасної МВРЛ. Творчий розвиток методичних традицій – одна з умов удосконалення навчально-виховного процесу.

Тема 4. Вчитель літератури та його професіограма

Модель професійної діяльності вчителя літератури та її складові. Методична діяльність. Вчитель літератури та професійні вимоги до нього. Модель методичної креативності вчителів літератури. Поняття художньо-педагогічної спрямованості особистості вчителя літератури, естетична творча діяльність, комунікативно-виконавча сфера естетичної творчої діяльності.

Тема 5. Творча лабораторія вчителя-словесника, словесник як педагог-дослідник

Роль самоосвіти в удосконаленні професійної підготовки вчителя, в підвищенні рівня художньо-естетичного сприйняття творів літератури й мистецтва.

Моделювання курсу літератури як основа творчого викладання. План і імпровізація в шкільному викладанні літератури.

Оцінка якості підготовки школярів із літератури як засіб зворотного зв'язку й стимулювання їх активної навчальної діяльності.

Тема 6. Літературний розвиток учня-читача

Літературний розвиток читача – школяра. Вікові особливості та періоди літературного розвитку навчання. Літературні здібності. Періоди розвитку учня-читача. Вивчення і вдосконалення читацьких інтересів та здібностей школярів. Критерії літературного розвитку учня. Методика вивчення та оцінювання рівня знань учнів різних вікових груп (Н.Д. Молдавська, В.Г. Маранцман).

Тема 7. Види планування шкільного курсу російської літератури

Планування як основа творчого викладання літератури. Види планування – календарно-тематичне, тематичне, поурочне. Структура кожного виду плану. Наукова організація праці вчителя літератури.

Тема 8. Задум уроку літератури та його реалізація

Етапи підготовки вчителя до уроку. Конструювання конспекту уроку і моделювання його в шкільній аудиторії. Вимоги до дидактичної і методичної структури уроку літератури. Критерії оцінювання ефективності проведеного уроку.

Підготовка й рішення навчальних задач і вправ, спрямованих на формування художнього сприйняття, пояснення структури художнього образу, розкриття авторської позиції, розгляд сюжетно-композиційних особливостей художнього твору. Зв'язок уроку з іншими видами занять.

Оцінювання знань та умінь учнів як спосіб зворотнього зв'язку вчителя і класу, стимулювання активної діяльності учнів.

Творче освоєння досвіду роботи ведучих методистів України (Л.Ф. Мірошніченко, Е.А. Ісаєва, Ж.В. Кліменко, О.М. Ніколенко, Ю.І. Ковбасенко та ін.) і вчителів-словесників (Л.С. Айзерман, Є.М. Ільїн, В.А. Лазарєва, Г.П. Лазаренко, С.В. Рудаковська, А.О. Мельник та ін.). Творчі пошуки вчителів-словесників Вінницької області і міста Вінниці.

Урок літератури як художньо-педагогічне ціле.

Тема 9. Сучасні вимоги до уроку літератури

Урок літератури як художньо-педагогічне ціле. Основні класифікації уроку літератури. Типологія уроків літератури на основі специфіки змісту предмету (Н.И. Кудряшов). Традиційні та інноваційні уроки літератури. Урок-лекція. Урок-семінар. Інтегровані уроки. Уроки компаративного і культурологічного аналізу. Урок-диспут. Урок-гра та ін. Задум уроку та його реалізація. Технологія підготовки уроку літератури. Урок літератури як діалог і полілог.

Оглядний аналіз робіт «Активні форми викладання літератури» / за ред. Р.И. Альбеткової; Нестандартні уроки російської літератури: 10-11 кл. / Укл. І.В.Булгакова. Ростов н/Д., 2002; Ніколенко О.М., Куцевол О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник для вчителя, 2003; Смілкова З.С. Педагогічне спілкування: Теорія і практика навчального діалогу на уроках словесності. - М., 1999.

Тема 10. Методи та прийоми навчання літератури

Методи й прийоми вивчення літератури в школі. Основні системи методів в дидактиці (І.Я. Лернер, М.Н. Махмутов, Ю.К. Бабанський) та облік наочної специфіки. Створення системи специфічних методів викладання літератури (В.В. Голубков, Н.І. Кудряшов, В.А. Нікольський та ін.). Система В.В. Голубкова (метод лекції, метод літературної бесіди, метод самостійної роботи); система Н.І. Кудряшова (метод творчого читання і творчих завдань, евристичний, дослідницький, репродуктивний методи). Сучасні класифікації методів навчання літератури в роботах Л.Ф. Мірошніченко, В.Г. Маранцмана, М.Г. Качуріна, Г.Н. Іоніна.

Тема 11. Основні етапи вивчення літературного твору в школі

Зміст і етапи літературної освіти в сучасній школі, перехід на концентричне вивчення літератури. Основні дидактичні і літературознавчі принципи викладання літератури в основній школі. Проблеми організації процесу навчання літературі «іманентного читання» в 5-7 класах. Пропедевтичний (фрагментарний) історико-літературний курс в 8-9 класах, його особливості. Курс літератури на історико-літературній основі в старших класах. Поєднання монографічних і оглядових тем. Структура монографічної теми, вибір концепції методичного літературознавства. Варіанти планування монографічних і оглядових тем (системи уроків).

Тема 12. Основні етапи вивчення літературного твору в школі: вступні заняття, читання, аналіз і заключні заняття

Мета і функції вступних занять, їх зміст і форма. Читання і аналіз твору як взаємозв'язок видів навчальної діяльності школярів. Організація читання, види читання. Робота по засвоєнню тексту художнього твору. Класне та домашнє читання. Підготовка до виразного читання. План та переказ тексту, їх види.

Тема 13. Своєрідність шкільного аналізу художнього твору, його відмінність від літературознавчого за метою, обсягом, засобами вивчення, емоційним забарвленням

Активізація пізнавальної діяльності школярів і розвиток навичок самостійної роботи з текстом. Розвиток і ускладнення прийомів аналізу на кожному етапі літературної освіти. Поглиблення й збагачення читацького сприйняття в ході аналізу, формування творчої активності й інтересу до читання і вивчення літературного твору.

Тема 14. Узагальнюючі заняття з вивчення літературного твору, їхні основні задачі

Підсумковий характер завдань, поєднання образно-емоційного й раціонально-логічного підходів. Види контролю (поточний, тематичний, семестровий, підсумковий, державна атестація). Види тестових та інших завдань (репродуктивних, аналітичних, дослідницьких, пошукових, творчих).

Сприйняття і вивчення літературних творів у їх жанрово-родовій специфіці.

Взаємозв'язок сприйняття й аналізу художніх творів. Підготовка до сприйняття літературного твору. Читання як соціальна і методична проблема. Вікові та індивідуально-типологічні особливості читацького сприйняття.

Змістовний модуль 2

Тема 15. Вивчення епічних творів

Методика аналізу епічного твору. Особливості сприйняття епічних творів школярами, їх облік у виборі шляху й аспектів аналізу. Варіанти організації вивчення великого за обсягом епічного твору. Цілісний розгляд епічного твору та проблема вибіркового аналізу. Поетика епічного тексту в шкільному вивченні. Роль збагнення авторської позиції й індивідуального стилю письменника в розвитку інтересу до читання й аналізу твору.

Тема 16. Вивчення драматичних творів

Вивчення драматичних творів у школі. Подолання труднощів сприйняття драми школярами, збагнення авторської позиції. Особливості драматургії (художня умовність, сюжетність, «суперечність» та ін.) як основа шкільного аналізу драматичного твору. Методичні прийоми й організаційні форми при підготовці до читання й аналізу драми в її художній специфіці. Найефективніші прийоми вивчення драматичного твору: побудова мізансцен, читання за ролями, інсценізація, перегляд спектаклю (його уривка), написання театральної рецензії, складання режисерського, акторського та інших коментарів та ін. Свобода читацької інтерпретації драматичного твору. Виявлення й усвідомлення драматичного конфлікту та способів створення характерів. Використовування сценічної історії п'єси, наочності і ТЗН при вивченні драми.

Тема 17. Вивчення ліричних творів

Вивчення лірики в школі. Лірика в сприйнятті учнів. Цілісний аналіз ліричного твору. Поняття про ліричного героя. Життєвий і духовний досвід читача як умова сприйняття лірики. Необхідність активного співпереживання як умова збагнення ідейно-естетичного змісту вірша. Виразне читання на уроках вивчення ліричних творів. Вивчення особливостей поетичної мови. Вивчення віршування і віршованих розмірів. Формування умінь багаторівневого аналізу поетичного тексту.

Тема 18. Питання історії й теорії літератури та їх вивчення в середніх і старших класах

Історія літератури в шкільному вивченні. Методологічне й методичне значення основ науки про літературу в системі шкільної літературної освіти. Значення історико-літературних знань у підготовці учнів. Творча індивідуальність письменника, структура літературного твору як центральні поняття курсу літератури 5-9 класів. Особливості курсу на історико-літературній основі в старших класах.

Тема 19. Принципи вивчення біографії письменника на різних етапах навчання літератури

Життєвий і творчий шлях письменника як об'єкт вивчення в школі. Ефективні методи, прийоми й форми вивчення біографії письменника. Джерела вивчення біографії письменника (щоденники, епістолярні матеріали, мемуари, художньо-біографічні, автобіографічні твори і т.д.). Пошуково-дослідницька робота учнів при вивченні життєвого шляху письменників.

Тема 20. Вивчення літературно-критичних матеріалів

Роль літературної критики в шкільній літературній освіті. Методика вивчення літературно-критичної статті. Робота над планом, тезами, конспектом. Підготовка рефератів, повідомлень, анотацій, есе і т.д.

Тема 21. Формування теоретико-літературних понять

Теорія літератури та її значення в шкільній літературній освіті. Система теоретико-літературних понять, що вивчаються в школі. Особливості засвоєння теоретико-літературних понять що вивчаються в середніх і старших класах. Послідовність і системність у формуванні теоретико-літературних понять. Проблеми «шкільного літературознавства».

Тема 22. Розвиток усного й письмового мовлення школярів

Розвиток мовлення учнів як соціальна і методична проблема. Її рішення в системі літературної освіти. Формування комунікативної компетенції на різних етапах навчання літератури. Ведучі принципи формування і вдосконалення мовної діяльності. Різноманітність методичних прийомів, стимулюючих творчу мовну діяльність школярів. Основні напрями роботи щодо розвитку мови учнів; критерії і рівні мовного розвитку. Діалогічне спілкування на уроці літератури, поняття про мовні ситуації.

Розвиток письмового мовлення школярів. Види творів. Жанри творів. Типологія творів на літературну тему. Підготовка школярів до написання творів. Вимоги до письмових робіт, їх аналіз та критерії оцінки.

Тема 23. Позакласна і позашкільна робота з літератури

Позакласна робота з літератури. Взаємозв'язок навчальної й позакласної роботи з предмету. Організація позакласного читання. Система уроків позакласного читання та їх значення у вихованні творчого читача. Зміст і організація позакласної роботи з літератури. Форми позакласної роботи. Факультативні заняття в системі освіти школярів. Методика проведення факультативу. Моделювання факультативних курсів для різних вікових груп школярів. Облік та оцінка якості підготовки школярів з літератури як засіб зворотного зв'язку й стимулювання їх активної навчальної діяльності.

Тема 24. Інновації в літературній освіті школярів

Огляд сучасних досліджень по методиці викладання літератури. Визначення дискусійного поля методики і практики викладання літератури в середніх навчальних закладах України. Інноваційні пошуки вчителів-словесників на сторінках методичної періодики.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Активные формы преподавания литературы. Лекции и семинары на уроках в старших классах / Под ред. Р.И.Альбетковой. – М.: Просвещение, 1991. – 175 с.
2. Богданова О.Ю. и др. Методика преподавания литературы: Учеб. для студ. пед. вузов / О.Ю.Богданова, С.А.Леонов, В.Ф.Чертов; Под ред. О.Ю.Богдановой. – 2-е изд., стер. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – 400 с.
3. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. - №6. (Тематичний номер журналу, присвячений шляхам і видам аналізу художнього твору на уроках літератури).
4. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури / О.О.Ісаєва. – К., 2003. – 380 с.
5. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: Монографія / Ж.В. Клименко – К., 2006. – 340 с.
6. Ланин Б.А. Методика преподавания литературы. – М., 2018
7. Методика обучения русскому языку и литературе / Под ред. Зиновьевой Т.И.- М.: Юрайт.- 2019.- 468 с.
8. Методика обучения литературе в школе: учебник для студентов филол. факультетов пед. вузов/ Под ред. Н.М. Свириной/ В 2 тт.
9. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах / Л.Ф.Мірошніченко. – К.: Вища школа, 2007. – 415 с.
10. Ніколенко О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник для вчителя / О.М.Ніколенко, О.М.Куцевол. – К.: Вид. центр «Академія», 2003. – 288 с.
11. Романичева Е.С. Методика обучения литературе/ Е.С. Романичева, Г.В. Пранцова.- М.: Флинта, 2017.- 270 с.

12. Ядровская Е. Р. Методика преподавания литературы: уроки в основной школе : учебное пособие для вузов / Е. Р. Ядровская. — 2-е изд., исп. и доп. — М.: Юрайт, 2018. — 236 с. — (Серия : Образовательный процесс). — ISBN 978-5-534-06184-0
https://biblio-online.ru/book/metodika-prepodavaniya-literatury-uroki-v-osnovnoy-shkole411263?ref_from=31347

Додаткова

1. Анализ художественного произведения: в контексте творчества писателя / Под ред. М.Л.Семановой. — М., 1987. — 110 с.
2. Гуковский Г.А. Изучение литературного произведения в школе / Г.А.Гуковский. — М.; Л.: Наука, 1995. — 266 с.
3. Ильин Е.Н. Герой нашего урока / Е.Н.Ильин. — М.: Просвещение, 1991. — 288 с.
4. Ісаєва О.О. Сучасний кабінет літератури: Яким йому бути? Типи кабінетів зарубіжної літературної літератури / О.О.Ісаєва // Всесвітня літ-ра та культура в навч. в навч. закладах України. — 2002. — №5. — С.8-13.
5. Медведев В.А. Изучение лирики в школе / В.А.Медведев. — М.: Просвещение, 1985. — 206 с.
6. Молдавская Н.Д. Воспитание читателя в школе / Н.Д.Молдавская. — М.: Просвещение, 1988. — 234 с.
7. Маранцман В.Г. Анализ литературного произведения и читательское восприятие школьников / В.Г.Маранцман. — Л.: Просвещение, 1974. — 196 с.
8. Поиск новых путей: Из опыта работы / Сост. С.Н.Громцева. — М.: Просвещение, 1990. — 178 с.
9. Проблемы анализа художественного произведения в школе / Отв. ред. О.Ю.Богданова. — М.: Просвещение, 1996. — 208 с.
10. Урок литературы: Пособие для учителя / Сост. Т.С.Зепалова, Н.Я.Мещерякова. — М.: Просвещение, 1993. — 190 с.
11. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: Екзистенціально-діалогічна концепція / Г.Л.Токмань. — К.: Міленіум, 2002. — 302 с.

4.3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІКА»

Змістовий модуль 1.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Педагогіка – наука про виховання

Предмет педагогіки. Функції та категорії педагогіки. Система педагогічних наук: загальна педагогіка, вікова педагогіка (дошкільна, шкільна, педагогіка дорослих, геронтологіка), професійна педагогіка, спеціальна педагогіка (тифлопедагогіка, сурдопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія), предметні методики. історія педагогіки, порівняльна педагогіка. Структура педагогіки як навчальної дисципліни.

Місце педагогіки в системі антропологічних наук. Зв'язок педагогіки з психологією, фізіологією, соціологією, філософією та іншими науками. Педагогічна наука і практика.

Організація і проведення педагогічних досліджень. Типи педагогічних досліджень: описове, експериментальне. Етапи педагогічного дослідження. Методи педагогічних досліджень. Спостереження. Метод експертних оцінок. Експеримент. Опитувальні методи: бесіда, інтерв'ю, анкетування. Якісні методи: аналіз результатів діяльності, документації, контент-аналіз. Методи математичного аналізу даних.

Тема 2. Розвиток, соціалізація і виховання особистості.

Структура особистості. Інструментальна (знання, уміння, навички, здібності) та мотиваційно-ціннісна (почуття, ціннісні орієнтації, переконання, потреби, інтереси, ідеали, ставлення) сфери особистості. Розвиток. Рівні розвитку особистості (фізичний, психічний, соціальний, духовний).

Психічний розвиток і дозрівання. Фактори розвитку особистості. Роль спадковості у розвитку особистості. Вплив середовища на розвиток особистості. Поняття про соціалізацію. Фактори соціалізації. Активність особистості як умова її розвитку.

Виховання як фактор розвитку особистості. Поняття виховання: широке і вузьке значення. Метафори виховання. Технократична і натуралістична концепції виховання.

Взаємозв'язок між розвитком, соціалізацією і вихованням особистості.

Теорії розвитку особистості: біогенетичні (С. Холл, А. Гезелл), соціогенетичні (Дж. Уотсон, Б. Скіннер, А. Бандура, Л.С.Виготський), теорії взаємодії двох факторів (конфронтації (З.Фрейд), конвергенції (В.Штерн), персоналістичні (А. Адлер, А. Маслоу, К. Роджерс).

Тема 3. Виховання як педагогічний процес

Поняття про педагогічний процес, його особливості. Структура педагогічного (навчально-виховного) процесу: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контроль-регулюючий, результативний компоненти. Виховання як особливий вид діяльності.

Цілі педагогічного процесу: загальна мета, основні напрями виховання, завдання, оперативні цілі. Зв'язок між цілями і результатами педагогічного процесу.

Основні напрями виховання: розумове, моральне, естетичне, національне, трудове, фізичне.

Операційно-дійовий компонент педагогічного процесу: методи, засоби і форми навчання та виховання.

Контроль і оцінка результатів навчально-виховного процесу.

Учитель як суб'єкт педагогічного процесу

Специфіка педагогічної діяльності та її вимоги до особистості вчителя. Функції педагогічної діяльності: дослідницька, проектувальна, конструктивна, комунікативна, організаційна.

Педагогічні здібності: академічні, дидактичні, мовні, комунікативні, перцептивні, організаторські, педагогічна уява, здатність до розподілу уваги. Особистісні якості педагога. педагогічне спілкування, його функції. Стили педагогічного спілкування за характером керівництва учнями: авторитарний, демократичний ліберальний. Стили педагогічного спілкування залежно від продуктивності їх виховного впливу (за В. Кан-Каликом). Авторитет учителя. Умови формування педагогічного авторитету.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ

Тема 4. Поняття про дидактику

Предмет, завдання та етапи становлення дидактики.

Структура інструментальної сфери особистості (знання, уміння, навички, здібності).

Дидактичні системи: традиційна (Й.Ф. Гербарт), педоцентрична (Дж. Дьюї). Конструктивізм у навчанні (Ж.Піаже, Дж. Брунер). Сучасні дидактичні концепції. Особистісно орієнтовані концепції навчання.

Тема 5. Процес навчання.

Суть процесу навчання. Структура навчання. Зв'язок між навчанням і пізнавальним розвитком особистості.

Мотивація учіння. Пізнавальний інтерес, умови його розвитку у навчанні.

Етапи та рівні засвоєння знань. Формування понять. Дидактичні основи формування умінь і навичок.

Поняття про принципи навчання. Походження принципів навчання. Закономірності пізнавального розвитку особистості як наукова основа принципів навчання. Характеристика принципів навчання: принцип систематичності та послідовності; принцип наочності; принцип свідомості та активності учнів; принцип доступності; принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок; принцип науковості; принцип зв'язку навчання з життям, теорії з практикою; принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Тема 6. Цілі і зміст навчання

Поняття про цілі і зміст навчання. Компоненти змісту навчання: досвід пізнавальної діяльності, практичний досвід, досвід творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення до дійсності.

Навчальні плани: базовий, типовий, робочий. Інваріантна і варіативна складова навчальних планів. Стандартизація змісту навчання. Державний стандарт змісту освіти.

Навчальна програма. Способи структурної побудови навчальних програм: лінійний, концентричний, спіральний. Підручники і посібники. Вимоги до шкільного підручника.

Міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки.

Теорії формування змісту навчання: дидактичний матеріалізм, дидактичний формалізм, дидактичний утилітаризм, дидактичний екземпляризм.

Таксономія цілей навчання. Проблема конкретизації навчальних цілей.

Тема 7. Методи і засоби навчання

Поняття про метод і прийом навчання. Зв'язок між методами і засобами навчання. Різні підходи до класифікації методів навчання.

Класифікація методів навчання за джерелом інформації: словесні, наочні, практичні.

Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

Пояснювально-ілюстративне навчання, його особливості, переваги і недоліки. Етапи пояснювально-ілюстративного навчання.

Поняття про проблемне завдання і проблемну ситуацію. Типи проблемних ситуацій. Правила та способи створення проблемних ситуацій. Етапи розв'язання проблемного завдання. Оцінка ефективності проблемного навчання.

Програмоване навчання. Типи програм і принципи їх побудови.

Типологія і характеристика засобів навчання. Використання комп'ютерів у навчанні.

Критерії оптимального вибору методів і засобів навчання.

Тема 8. Технологічний підхід у навчанні

Поняття про технологію навчання. Специфічні особливості технології навчання. Технологія формулювання діагностичних цілей. Критеріальне оцінювання як основа технологічного навчання. Відтворюваний навчальний цикл: постановка загальної мети навчання, конкретизація загальної мети, діагностична оцінка знань і умінь учнів, застосування навчальних методів і процедур, оцінювання результатів навчання. Технологія повного засвоєння навчального матеріалу. Переваги і недоліки технологічного підходу до навчання.

Тема 9. Форми навчання

Поняття про організаційні форми навчання. Історичний розвиток загальних форм організації навчання. Класно-урочна система навчання, її переваги і недоліки. Альтернативні системи навчання: мангеймська, батавська, Дальтон-план, план Трампа.

Індивідуалізація навчання та шляхи її здійснення: диференціація, внутрікласна індивідуалізація, індивідуалізація темпу навчання (акселерація, ретардація).

Урок як основна форма навчання у школі. Класифікація уроків. Типи уроків за дидактичною метою: урок вивчення нового матеріалу, урок вдосконалення знань, умінь і навичок, урок узагальнення і систематизації

знань, контрольний урок, комбінований урок. Структура різних типів уроку. Загальнодидактична і методична підструктура уроку.

Форми організації навчальної діяльності учнів на уроці: фронтальна, групова, індивідуальна. Способи організації групової навчальної діяльності учнів. Способи створення навчальних груп.

Етапи підготовки вчителя до уроку. Аналіз уроку.

Позаурочні та позашкільні форми організації навчання: домашня робота, семінар, екскурсія, факультатив, консультація, гурток.

Тема 10. Контроль процесу і результатів навчання

Поняття про контроль навчання. Функції контролю: діагностична, навчальна, виховна, стимулююча. Види контролю: попередній, поточний, періодичний (тематичний), підсумковий.

Критерії оцінювання успішності учнів. Дидактичні вимоги до оцінювання успішності. Методи контролю навчання: спостереження, усний, письмовий, практичний, графічний.

Дидактичні тести, їх види. Переваги і обмеження дидактичних тестів. Форми тестових завдань: відкриті і закриті завдання. Етапи і вимоги до створення дидактичних тестів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів. Загальні критерії оцінювання успішності. Рівні навчальних досягнень учнів. Вимоги до перевірки і оцінювання успішності учнів.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ

Тема 11. Суть процесу виховання.

Поняття про виховання як складову педагогічного процесу. Специфічні особливості виховання, його відмінності від навчання. Структура мотиваційно-ціннісної сфери особистості: потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, установки, ідеали, ставлення, риси характеру. Етапи виховання.

Психологічні механізми виховання: ідентифікація, наслідування, емоційнеобумовлення, мотиваційне опосередкування, конформність, вживання у соціальну роль, підтримання внутрішньої узгодженості поглядів, самоспостереження.

Концепції виховання: директивна, прихованого впливу (маніпулятивна), виховання-сприяння.

Тема 12. Принципи виховання

Закономірності виховання. Принципи виховання: безумовне позитивне ставлення до особистості, опора на позитивне в особистості, прихованість виховних впливів, поєднання поваги з розумною вимогливістю до особистості, поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і

самодіяльності вихованців, систематичність і наступність виховання, єдність і послідовність виховних впливів, емоційність виховання, урахування вікових та індивідуальних особливостей вихованця.

Тема 13. Методи виховання

Прямий і опосередкований шляхи впливу вихователя на вихованців. Поняття про метод і прийом виховання. Класифікації методів виховання.

Методи виховання через вплив на підсвідомість вихованця (навіювання, педагогічно доцільна самопрезентація).

Методи виховання через вплив на свідомість вихованця (переконування, дискусія, приклад).

Методи виховання через організацію поведінки вихованця (вимога, привчання, доручення, створення виховних ситуацій, рольова гра).

Методи оцінювання і корекції поведінки вихованців (заохочення, покарання).

Вибір методів виховання.

Тема 14. Виховання особистості в колективі

Поняття про колектив. Основні характеристики виховного колективу. Умови ефективного впливу колективу на особистість. Стадії розвитку дитячого колективу. Шляхи формування колективу.

Тема 15. Організація самовиховання школярів

Самовиховання як фактор розвитку особистості. Зв'язок між вихованням і самовихованням. Організація самовиховання учнів. Етапи педагогічного керівництва самовихованням школярів. Методи та прийоми самовиховання.

Тема 16. Особливості виховання дітей з відхиленнями у поведінці

Поняття про важковиховуваність. Типи важковиховуваних дітей. Причини відхилень у поведінці вихованців. Поняття про корекцію поведінки. Етапи корекційної роботи з важковиховуваними дітьми.

Тема 17. Взаємодія школи, сім'ї та громадських організацій у вихованні молоді

Сім'я як важливий інститут виховання особистості. Педагогічні умови успішного сімейного виховання. Типові помилки сімейного виховання. Форми співробітництва школи і сім'ї у вихованні дітей. Роль дитячих і юнацьких самодіяльних організацій у вихованні молоді.

ШКОЛОЗНАВСТВО

Тема 18. Управління навчально-виховною роботою школи

Суб'єкти управління навчально-виховною роботою школи. Рада школи. Педагогічна рада, зміст і організація її роботи. Функції директора школи та

його заступників. Планування роботи школи. Система внутрішкільного контролю.

Тема 19. Методична робота в школі

Завдання методичної роботи. Форми методичної роботи. Предметні методичні об'єднання. Шляхи самоосвіти вчителів. Атестація вчителя.

Тема 20. Система освіти в Україні

Принципи організації освіти в Україні. Правові основи освіти. Система освіти в Україні. Типи навчально-виховних закладів. Державні та місцеві органи управління освітою.

Рекомендована література

Основна

1. Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: курс лекцій: вид.2, доповнене. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 327 с.
2. Зайченко І. Педагогіка: Підручник К.: 3-є видання перероблене та доповнене Вид-во Ліра К, 2016. 608 с.
3. Пащенко М.І. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр ЦУЛ 2019, 228 с.
4. Каплінський В.В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками. Шукаємо рішення: Навчально-методичний посібник для майбутніх вчителів. – Вінниця, 2017. – 108 с.

Додаткова

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посібник. К.: Академвидав, 2012. – 616 с.
2. Дидактика: курс лекцій: Навч. посіб. / В. П. Максименко – Хмельницький: ХмЦНП, 2013. – 222 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. – 3-є вид. випр.. – К.: Академвидав, 2015. – 304 с.
4. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року //Законодавство України. : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. –
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН 27.10.2016 р. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shola_compressed.pdf.
6. Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти : колективна монографія / Акімова О.В., Галузьяк В.М. [та ін.] – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 388 с.
7. Федорчук Е.І. Ф 33 Тести для самоконтролю з загальної педагогіки. Навч.-метод. посіб. / Е.І.Федорчук. – Кам'янець-Подільський: Видавництво

«Абетка-світ», 2013. – 30 с.

8. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка: навч. посібник. К.: Академвидав, 2014. – 216 с.
9. Шулигіна Р. Педагогіка: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. К.: Університетська книга, 2017. 144 с.

Змістовий модуль 2. «ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ» РОЗВИТОК ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Тема 1. Типи виховання

Виховання в первісному суспільстві як історично перший тип виховання. Провідні концепції виникнення виховання: еволюційно-біологізаторська, психологічна, релігійна, соціологічна, соціокультурна. Характеристика виховання на різних етапах первісного суспільства.

Східний тип виховання. Педагогічні традиції давніх цивілізацій Сходу. Характеристика виховання в Давньому Єгипті, Давньому Ірані, Давній Індії, Давньому Китаї. Розвиток виховних традицій народів Близького і Середнього Сходу.

Становлення західного типу виховання. Виховні традиції Давньої Греції і Давнього Риму як першоджерела розвитку західної педагогічної теорії і практики. Вплив Візантії на подальший розвиток освіти.

Вітчизняний тип виховання. Характерні риси виховання і навчання дітей у давніх слов'ян. Загальна характеристика освіти і виховання в Київській Русі (X-XIII ст.).

Тема 2. Виховні системи

Спартанська система виховання, її мета, зміст, форми і методи виховання, навчальні заклади. Цілеспрямований, державний, суспільний, безперервний характер виховання.

Афінська система виховання. Всебічний і гармонійний розвиток особистості як мета виховання. Головні принципи: змагальність, поетапність, орієнтованість на “сукупність добродійностей”, демократичність.

Релігійна традиція виховання (VI-XV ст.). Вплив церковної культури на розвиток освіти. Програма церковного навчання і виховання. Навчальні посібники, керівництва, розмовники та ін.

Лицарське виховання. “Сім лицарських добродійностей” як основа змісту виховання лицаря. Система та основні традиції лицарського виховання.

Система виховання джентльмена (Дж.Локк). Високоосвічена, ділова людина як ідеал виховання. Основні складові системи: фізичне, моральне і розумове виховання. Орієнтація системи на врахування індивідуальних особливостей.

Система виховання в колективі (А.С.Макаренко) або система “комуністичного виховання”. Колектив як інструмент розвитку особистості. Етапи розвитку колективу – основа його практичної організації. Закони розвитку колективу. Основні показники успішності виховання.

Тема 3. Розвиток освітніх інститутів

Перші навчальні заклади Давнього Сходу. “Дома табличок” – навчальні заклади 3 т. до н.е., їх еволюція, пріоритети в навчанні і вихованні (Ассірія, Вавілон, Шумер). Державні школи Давнього Єгипту, зміст і форми їх роботи. Ступенева школа Давньої Індії. Навчальні заклади Давнього Китаю.

Школа Давньої Греції. Центри навчання писців (Крит). Залежність характеру навчання від культури городів-полісів (держав) (VI-V ст. до н.е.).

Освіта Давнього Риму: елементарна освіта (тривіальні школи), школи підвищеного типу (граматичні школи), школи риторів. Виховні центри – “колегії юнацтва”. Шкільний канон.

Триступенева освіта Візантії: I ступінь – елементарна освіта (школи грамоти); II ступінь – підвищена освіта (приватні, церковні, державні граматичні школи); III ступінь – вища освіта (“Аудиторіум”).

Типи шкіл Київської Русі. Школи “учіння книжного”, їх організація, зміст і методи роботи. Монастирські школи. Майстри грамоти.

Розвиток школи в Західній Європі в епоху раннього Середньовіччя. Станове домашнє навчання. Церковні навчальні заклади: кафедральні і монастирські школи. Поява різних типів міських шкіл. Утворення перших університетів.

Еволюція освітніх інститутів Сходу в епоху Середньовіччя. Два рівні освіти в Ісламському світі. Приватні релігійні школи початкової освіти (кітаб). Шляхи отримання вищого рівня освіти. Поява нових навчальних закладів – медресе.

Розвиток мережі навчальних закладів у Західній Європі в епоху Відродження і Реформації. Школи елементарної освіти. Навчальні заклади підвищеної освіти: міські латинські школи, гімназії (Німеччина) граматичні школи (Англія), коледжі (Франція), школи ієронімітів (Німеччина, Нідерланди), двірцеві школи (Німеччина, Італія), школи ієзуїтів та ін.). Вища освіта. Розвиток української національної системи освіти.

Відображення особливостей Українського Відродження в розвитку різних типів навчальних закладів: католицьких шкіл, міських (латинських) шкіл, уніатських шкіл, протестантських шкіл, братських шкіл. Українські академії. Розвиток освітніх інститутів у Новий час.

Навчальні заклади класичного типу в Західній Європі XVII-XVIII ст. Розвиток закладів початкової освіти. Благодійні та недільні школи для бідних (Англія). Католицькі початкові школи (Франція). Поява навчальних закладів нового типу – шкіл сучасної освіти.

Освітні реформи початку XVIII ст. в Україні і Росії. Організація державних шкіл різних типів та зародження і розвиток професійної освіти. Заснування Академії наук і навчальних закладів при ній. Розвиток

університетської освіти у XIX ст. Зміни в шкільній системі в II половині XIX ст.

Головні напрями розвитку школи Західної Європи в XIX ст. Специфічні і загальні риси початкової освіти країн Заходу. Виникнення нового типу навчальних закладів - вищої початкової школи. Становлення системи середньої освіти.

Тема 4. Розвиток школи в Новітній час.

Загальні і характерні тенденції перебудови школи в Західній Європі та Америці в I половині XX ст. Основні напрями розвитку зарубіжної школи в II половині XX ст. Поява відкритих і альтернативних шкіл.

Тема 5. Розвиток вітчизняної освіти в XX ст.

Шкільні реформи початку XX ст. Система народної освіти України (1920). Положення про єдину трудову школу УСРР (1919р.). Кодекс законів про народну освіту в УРСР (1922 р.). Введення загальної обов'язкової початкової освіти (1930 р.). Введення єдиної системи народної освіти (1934 р.). Стан школи в роки Великої Вітчизняної війни (1941-45р.). Здійснення обов'язкової 8-річної освіти (1970 р.). Шкільна реформа 1984 р., її недоліки. Відродження національної системи виховання в період будівництва незалежної України.

Тема 6. Інноваційні освітні системи кінця XIX ст. – XX ст.

“Трудова школа”. Діяльність перших типів трудових шкіл Німеччини, Швейцарії, Австрії. Школи за проектом Г.Кершенштейнера (Німеччина). Колонія ім.Дзержинського і комуна ім. Горького під керівництвом А.С.Макаренка (Україна). “Перша дослідна станція з народної освіти” С.Г.Шацького (Росія). Діяльність П.П.Блонського (Росія).

Школи “вільного виховання”. Яснополянська школа Л.М.Толстого (Росія). Орієнтація на інтерес і розвиток у процесі навчання. “Дім дитини” М.Монтессорі (Італія). Монтессорі-освіта як система ефективною соціалізації особистості в умовах вільного виховання. Школа О.Ніллі “Саммерхіл” (Англія) – школа “абсолютної свободи учнів”.

“Школа для життя, через життя” О.Декролі (Бельгія) – “Ермітаж”. “Центри інтересів” як основна ідея школи. Принципи організації діяльності: зв'язок з природою, контакт з сім'єю, врахування особливості розвитку мислення в навчанні.

“Лабораторна школа” Д.Дьюї (США) Організація навчання шляхом наближення до життя і досвіду дитини. Урахування особливостей розвитку дитини в процесі навчання.

“Вальфдорфська школа” (Р.Штайнер, Німеччина). Відкриття першої вільної вальфдорфської школи в 1919 р. в м.Штутгарті. Самоврядування, свобода, автономія від соціального світу, залучення батьків як основні характеристики школи. Розв'язання завдань всебічного розвитку особистості засобами інтелектуальної духовної діяльності. Створення єдиної емоційно-естетичної основи навчання.

Школа, організована у відповідності з “методом проектів” (У.Кілпатрик, США, Б.Рассел, Великобританія, 1920-30-ті рр.). Навчальна програма як сукупність взаємопов’язаних дослідів. Свобода учнів у виборі занять, видів діяльності, змісту шкільної програми. Роль учителя.

Школи, які працюють за “дальтон-планом” (Е.Паркхерст, США, 1920-30 рр.) Суть системи: виконання навчальної програми, розподіленої на контракти. Основні принципи: свобода дитини, взаємодія її з групою дітей, розподіл навчального часу.

“Нова французька школа” (С.Френе, Франція). Заснування початкової школи-інтернату в м.Піульї в 1935 р. Основні елементи “техніки Френе”: шкільна друкарня, шкільний кооператив, “вільні тексти”, карточки-фішки, робоча бібліотека та ін.

“Павлиська середня школа” В.О.Сухомлинського (Україна). Система родинно-шкільного виховання. Використання надбань народної педагогіки. Методика роботи у “Школі радості”. Шляхи виховання творчої особистості. Шляхи вдосконалення змісту освіти, забезпечення “радості розумової праці учнів”

“Відкриті школи” (Великобританія, поч. 1970-х рр.) Основні ідеї “відкритого навчання”: індивідуальний характер навчання (відмова від обов’язкових навчальних планів, програм, класно-урочної форми навчання, твердого розкладу, оцінної системи контролю); “інтегрований день”, засіб відкриттів; вільний режим.

“Альтернативні школи”. Поява перших альтернативних шкіл у США в сер. 1970-х рр. Їх особливості: застосування нетрадиційних методик навчання і виховання, акцент на гуманних відносинах учасників навчально-виховного процесу, на розвитку індивідуальних здібностей і творчого потенціалу.

“Експериментальні школи”. Дослідна робота учителів-новаторів 1960-80-х рр. (І.П. Волков, Т.І.Гончарова, І.П.Іванов, Є.І.Льїн, В.А.Караковський, С.М.Лисенкова, В.Ф.Шаталов та ін.). Пошуки шляхів інтенсифікації навчального процесу, урахування індивідуальних особливостей школярів в умовах класно-урочної системи, гуманізації навчання. Педагогіка співробітництва.

Модель “школи діалогу культур” В.С. Біблера (80-90-ті рр.). Шкільне навчання як інтенсивне зближення виховних і освітніх цінностей різних культур.

Приватні школи (90-ті рр.) як апробація власних нетрадиційних програм навчання.

Тема 7. Розвиток педагогічної теорії

Розвиток проблеми мети і суті виховання.

Суть виховання у філософських теоріях Давнього Сходу. Моральне самовдосконалення як мета виховання у концепції Конфуція.

Філософи Давньої Греції про виховання: Демокрит, Сократ, Платон, Арістотель.

Педагогічні ідеї Давнього Риму (Плутарх, Квінтіліан). Вплив традицій античної культури на розвиток педагогічних ідей Візантії. Погляди Іоанна Златоуста, Іоанна Домаскіна, Симеона Нового Богослова.

Розвиток проблеми суті виховання філософами Середньовічного Сходу (Абу Юсуф Якубібн Ісхак Кінді, Абу Насраїбн Муххомедаль Фабарі, Абу Рейхан Муххамедібн Ахмед аль Біруні, Абу Алі Хусейн Абдаллах Сіна (Авіценна).

Виховні ідеали Київської Русі. Основні педагогічні пам'ятки: "Ізборник Святослава", "Повчання Володимира Мономаха дітям", "Слово о законі і благодаті". Розвиток проблеми суті виховання у вітчизняній педагогіці XIV-XV ст. ("Домострой", "Бджола").

Ідеї педагогів-гуманістів епохи Відродження Вікторіно де Фельтре, Т. Кампанелла, Ф. Рабле, М. Монтень, Е. Роттердамський, Т. Мор та ін.

Видатні представники Українського Відродження М. Смотрицький, П. Могила, І. Вишенський, П. Беринда, К. Ставровецький, І. Борецький, Е. Славинецький, Ф. Прокопович, І. Гізель та ін. Козацька педагогіка. Мета виховання в козацькій педагогіці. Ідейні основи козацької педагогіки.

Педагогічна думка Нового часу: (Я. А. Коменський ("Велика дидактика"), Дж. Локк ("Думки про виховання"), Ж.-Ж. Руссо ("Еміль, або Про виховання"), Й. Г. Песталоцці ("Лінгардт і Гертруда") про мету і суть виховання.

Й. Ф. Герbart ("Загальна педагогіка, виведена з мети виховання") про мету виховання і засоби педагогічного впливу як центральне питання педагогіки. Етичне обґрунтування загальної мети виховання.

Обґрунтування мети і суті виховання у вітчизняній педагогіці XVIII-XIX ст. (Г. С. Сковорода, О. В. Духнович, Т. Г. Шевченко, І. Я. Франко, М. С. Грушевський та ін.).

М. І. Пирогов про мету виховання. Ідея загальнолюдського виховання. Стаття "Питання життя".

К. Д. Ушинський про мету виховання як єдність народності, духовності і науки. "Про моральний елемент у російському вихованні".

А. С. Макаренко про політичну та конкретно-історичну зумовленість мети виховання. Програма формування особистості. Діалектика цілей та методів виховання. "Мета виховання".

В. О. Сухомлинський про всебічний розвиток особистості як мету виховання. Питання розумового, морального, трудового та естетичного виховання учнів. Формування людини-громадянина, патріота. "Народження громадянина".

Тема 8. Розвиток концепції української національної системи освіти (2 п. XIX ст. – поч. XX ст.)

Концепція національної системи освіти М. П. Драгоманова. Рідна мова як основа національної освіти, її значення в розвитку особистості. М. П. Драгоманов про формування патріотизму, національної свідомості і самосвідомості. Вимоги до вчителя. "Народні школи на Україні".

П.О.Куліш про українську національну систему виховання. Роль народознавства у формуванні патріотизму молоді. П.О.Куліш про значення рідної мови для розвитку національного мислення. “ГраMATка”, правопис “Кулішівка”.

Обґрунтування Б.Д.Грінченком національних основ освіти і виховання. “Мета народної школи”. Патріотична спрямованість підручників для народної школи “Українського Букваря”, “Української граматики”, читанки “Рідне слово”.

Б.Д.Грінченко про вчителя. “Народні вчителі і українська школа”.

Характеристика стану народної освіти П.А.Грабовським. “Про розвиток шкільної освіти в Охтирському повіті Харківської губернії”, “Дещо про освіту на Україні”. Проблеми народного вчителя.

Педагогічні погляди М.М.Коцюбинського щодо стану української національної освіти. “Світло і тіні російського життя”. Питання підготовки народного вчителя. Характеристика методів навчання і виховання. “Шкільна справа”.

М.І.Костомаров про розвиток національної школи, навчання і виховання дітей рідною мовою. Значення міфології і фольклору народу у формуванні національної свідомості. “Книги буття українського народу”.

І.Я.Франко про стан освіти, школи і педагогіки в Галичині. Освіта народу в Галичині. Мета і завдання виховання, зміст і методи навчання. Погляди на розвиток української національної системи виховання, народного вчителя.

Педагогічні погляди Л.Українки. Характеристика системи освіти, становище народних вчителів. “Школа”.

Наукове обґрунтування концепції національної школи С.Ф.Русової. “Нова школа”, “Націоналізація школи”. Концепція національного дитячого садка. “Дошкільне виховання”. С.Русова про зміст освіти, шляхи формування національної свідомості і самосвідомості, про підготовку національних педагогічних кадрів.

Проблеми національної освіти, рідної мови як основи національного виховання та освіти в творчості І.І.Огієнка. “Навчаємо дітей своєї української мови”, “Рідномовний катехізис”, “Українська культура”.

М.С.Грушевський про національну школу, українську систему виховання. Обґрунтування положень про необхідність навчання рідною мовою. “Про українську мову і українську школу”.

Розробка теоретичних основ діяльності народної школи Т.Г.Лубенцем. Ідея загального обов’язкового характеру народної освіти. Підтримка діяльності недільних шкіл. “Педагогічні бесіди”. Ідея навчання рідною мовою. “ГраMATика”.

Тема 9. Дидактичні теорії і концепції

Дидактичні теорії. Сенсуалістична теорія пізнання. Формування сенсуалістичних педагогічних принципів Я.А.Коменським “Велика дидактика”. Обґрунтування Дж.Локком емпірично-сенсуалістичної концепції пізнання. Критика ним теорії вроджених ідей. Теорія “чистої дошки” (tabularasa). “Досвід про людський розум”.

Теорія “педагогічного активізму” Й.Г.Песталоцці – початок нового етапу розвитку дидактики. Розуміння навчання як справи не тільки учителя, але й самого учня, а засвоєння як акту самодіяльності і саморозвитку. Учень як суб’єкт навчання.

Теорія “виховувального навчання” Й.Ф.Гербарта. Розуміння Гербартом виховувального навчання як діалектичної взаємодії функцій виховання і навчання. Розвиток всебічного інтересу як основне завдання виховуючого навчання. Розробка класифікації видів інтересу в їх співвідношенні з характером пізнавальної діяльності.

Теорія розвивального навчання. Й.Г.Песталоцці як один із засновників теорії розвивального навчання. Вироблення у вихованців ясних понять з метою активізації їхніх пізнавальних сил. 33 правила навчання А.Дістервега як шляхи реалізації розвивальних завдань, шкільної освіти. Розробка взаємозв’язку змістовного і розвивального боків процесу навчання в працях К.Д.Ушинського. Подальша розробка теорії розвивального навчання В.О.Сухомлинським. Емоційне пробудження розуму дитини, інтелектуальне натхнення учнів у пошуковій діяльності. Обґрунтування психолого-педагогічних закономірностей впливу навчання на розвиток і виховання особистості (Л.В.Занков, Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов).

Рекомендована література

Основна

1. Акімова О.В., Волошина О.В. Історія педагогіки(у мнемокартах і таблицях) / О.В. Акімова, О.В. Волошина. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 112 с.
2. Акімова О.В., Волошина О.В. Історія педагогіки. Методичні рекомендації для проведення практичних занять. Вінниця: Вінницька обласна друкарня 2014, 123 с.
3. Левківський М. В. , Пащенко Історія педагогіки : К.: Центр навчальної літератури,, 2016. –380 с.
4. Левківський М. В. Історія педагогіки : [навч.-метод, посіб.] К.: Центр навчальної літератури, 2019. 380 с.
5. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю., Осьмук Н. Г., Чистякова І. А. П69 Практикум з історії педагогіки: навч.-метод.посіб. [для студ. закл. вищої освіти]. Вид 4-те, доповнене й перероблене. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 165 с

Додаткова

1. Аймедов К.В. Загальна педагогіка та історія педагогіки: підручник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 352 с.
2. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : курс лекцій : навч. посібник / В. П. Кравець ; Міністерство освіти України. - Тернопіль : Кн.-журн. вид-во "Тернопіль", 2014. - 357 с
3. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А.И.Пискунова. - 2-е изд. -М. : Мысль, 2015.-450 с.
4. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва./ В. Кравець. -Тернопіль : Світло, 2015. - 409 с.
5. Скільський Д.М. Історія української педагогіки. Ілюстрований навч. посібник / Д.М. Скільський. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. — 340 с.
6. Хамська Н.Б. Маловідомі сторінки історії педагогічної думки вінниччини XVII – поч. XX ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. – Випуск 54 / Редкол. : В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. – С. 311-319.

Змістовий модуль 3. МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Організація діяльності класного керівника

Напрями діяльності та функції класного керівника у сучасній школі.

Роль і місце класного керівника в системі виховних впливів на особистість дитини. Основні напрями діяльності класного керівника. Функції класного керівника за напрямками “Здоров’я”, “Взаємодія”, “Інтелект”, “Моральність”, “Дозвілля”, “Родина”. Функціональні обов’язки класного керівника. Кваліфікаційна характеристика класного керівника.

Модель системи виховної роботи класного керівника. Складові системи виховної роботи класного керівника. Психолого-педагогічна діагностика. Проектувальна діяльність класного керівника. Конструктивна діяльність. Організація виховної діяльності в учнівському колективі. Особистісно-орієнтований підхід та індивідуальна робота з дітьми.

Тема 2. Вивчення класним керівником особистості учня

Поняття вихованості. Критерії та показники вихованості. Рівні вихованості особистості. Етапи вивчення вихованості школярів. Методи вивчення особистості учня: аналіз умов життя, вивчення шкільної документації, спостереження, бесіда, анкетування, метод незакінчених речень, аналіз продуктів діяльності, тестування, експеримент.

Тема 3. Методика вивчення класного колективу

Методи вивчення учнівського колективу: соціометрія, метод ділової та рольової гри, сфокусоване групове інтерв'ю. Умови ефективності використання даних методів.

Тема 4. Планування виховної роботи

Календарний план виховної роботи на чверть, тематичний план виховної роботи. План виховної роботи на тиждень. Прогностичні вміння. Вимоги до перспективного календарного планування.

Тема 5. Методика педагогічного впливу

Поняття прийому педагогічної взаємодії. Класифікація прийомів. Умови використання прийомів педагогічної взаємодії в системі навчально-виховної роботи. Аналіз педагогічної ситуації. Принципи педагогічного впливу.

Тема 6. Методика попередження та розв'язання конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі

Конфлікти в навчально-виховному процесі: їх особливості та загальні фактори виникнення. Типи конфліктів і причини їх виникнення. Методика попередження конфліктних ситуацій: умови профілактики конфлікту, прийоми його запобігання. Методика розв'язання конфліктів: методи та прийоми.

Тема 7. Методи та форми виховної роботи класного керівника

Методика виховної роботи з важковиховуваними дітьми

Поняття важковиховуваності. Динаміка розвитку відхилень у поведінці. Типологія девіантної поведінки. Аналіз причин девіантної поведінки неповнолітніх. Сутність профілактики правопорушень неповнолітніх. Використання можливостей педагогічної діагностики в профілактичній роботі. Особливості педагогічного керівництва в роботі з важковиховуваними учнями. Методика організації позашкільної роботи з важковиховуваними.

Тема 8. Взаємодія класного керівника і сім'ї у вихованні школярів

Сім'я як соціально-педагогічне середовище. Виховні можливості сім'ї. Завдання сімейного виховання. Типи неправильного сімейного виховання. Умови ефективного виховання в родині. Завдання педагогічного керівництва сімейним вихованням. Зміст і форми співробітництва класного керівника і сім'ї (масові, групові, індивідуальні, традиційні і нетрадиційні). Методика контактної взаємодії класного керівника з родиною.

Тема 9. Форми і методи позаурочної виховної роботи

Мета позаурочної виховної роботи. Умови ефективності її реалізації. Пріоритетні напрями виховної роботи. Форми організації діяльності учнів у позаурочний час. Умови ефективності реалізації форм виховної роботи.

Методика підготовки виховних заходів. Класна година: функції, форми проведення.

Тема 10. Методика підготовки і проведення бесіди

Бесіда як метод виховання. Вплив даного методу роботи класного керівника на формування особистості учня, розвиток колективних відносин. Переваги бесіди як діалогічної форми комунікативної діяльності. Композиція бесіди: варіанти розвитку діалогу. Психолінгвістична програма бесіди: технологія інформування та слухання. Методика підготовки до проведення бесіди.

Тема 11. Методика та організація проведення диспуту

Диспут як одна з форм виховної роботи. Значення даної форми роботи для розвитку особистісних якостей та здібностей учнів, набуття колективом ціннісно-орієнтаційної єдності. Складність організації дискусії як вільного обговорення складних актуальних проблем суспільного життя. Структура проведення диспуту. Психолінгвістична програма диспуту: завдання по відношенню до проблеми, завдання по відношенню до групи учасників, завдання по відношенню до кожного окремого учасника. Методика підготовки та проведення диспуту.

Тема 12. Методика організації класної години

Мета позаурочної виховної роботи. Умови ефективності її реалізації. Пріоритетні напрями виховної роботи. Методика проведення класної години. Підготовка та проведення традиційних форм виховної роботи з учнівським колективом. Інноваційні форми виховної роботи.

Тема 13. Технологія підготовки КТС

КТС – один з універсальних способів організації діяльності школярів, його значення у формуванні особистості учня. Методика організації КТС. Види діяльності класного колективу: пізнавальна, суспільно-корисна, художньо-творча, вільне спілкування. Методичні вимоги до організації виховуючої діяльності.

Рекомендована література

Основна

1. Галузяк В.М. Діагностичний інструментарій класного керівника / В.М. Галузяк, І.Л. Холковська. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – 200 с.
2. Методика виховної роботи. Практикум : навчально-методичний посібник для студ. пед. ун-тів / кол. авт.; ред. О.О. Лаврентьєва. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – 102 с.
3. Холковська І.Л. Методика виховної роботи: Курс лекцій / І.Л. Холковська. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 192 с.
4. Холковська І.Л. Методика виховної роботи: Практикум / І.Л. Холковська. - Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 207 с.

Додаткова

1. Андрощук І. В., Андрощук І. П. Методика виховної роботи: навчальний посібник. В-цтво Навчальна книга– Богдан 2014. – 320 с.
2. Галузьяк В.М. Особистісна референтність вихователя: її сутність і типи / В.М. Галузьяк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Вип. 46. – Вінниця, 2016. – С.142-148.
3. Булінг у школі: хто і як має реагувати / <http://osvita.ua/school/71073>/Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 5, ст.33)/ <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>
4. Кузьмінський А.І., Омеляненко С.В. Педагогічна мудрість [Текст] : хрестоматія.- Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. - 308 с.
5. Моїсєєв С. О., Іванечко Л. М.* Інноваційні технології виховання учнів загальноосвітньої школи / Наука школі. Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 1(49). – С. 16 –22.
6. Столяренко О.В. Професійна компетентність майбутнього вчителя в контексті полікультурного виховання / О.В. Столяренко // Нові технології навчання: наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – Вип. 85. – С. 204-206.
7. Лист МОН України від 16.08.2019 № 1/9-523 «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році».
8. Сяба М. О. Співпраця батьків дітей з особливими потребами та вчителів в американській освітній системі / Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2015.– с. 160 – 167 / <http://oaji.net/articles/2015/690-1451307608.pdf>
9. Хамська Н.Б. Формування моральних якостей майбутнього вчителя засобами притч / Неліна Хамська // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки Нац. акад. пед. наук України, Хмельниц. гуманіт.-пед. акад. – Хмельницький: №2. – ХГПА, 2016. С.174 – 181.
10. Хамська Н.Б. Методичні рекомендації з організації та проведення педагогічної практики для ЗВО бакалавра. – Вінниця 2019. – 55 с. (2 д.а.)

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДІ НА КОМПЛЕКСНОМУ ЕКЗАМЕНІ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ І ПЕДАГОГІКИ

Оцінка студенту при атестації виставляється за стобаловою шкалою, за шкалою ECTS та за розширеною шкалою.

Оцінка «відмінно» (ECTS – А (90-100 балів)) ставиться за глибокі знання навчального матеріалу з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які

вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення на практиці; студент точно і повно відповів на запитання білета і правильно розв'язав практичні завдання, а також чітко і логічно відповів на поставлені екзаменаторами запитання, вільно володіє науковою термінологією з російської мови і літератури і педагогіки.

Оцінка «**дуже добре**» (ECTS – **B (80-89 балів)**) ставиться за міцні знання навчального матеріалу з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, включаючи аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення на практиці; при відповіді студент припустився деяких помилок або дав неповну відповідь за умови, що принципові моменти питання розкриті правильно, а при розв'язанні практичного завдання допущені лише незначні неточності.

Оцінка «**добре**» (ECTS – **C (75-79 балів)**) ставиться за міцні знання навчального матеріалу з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, включаючи аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні неточності; за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних завдань; студент припускається несуттєвих помилок і не в змозі чітко й повно відповісти на додаткові запитання за умови, що допущені помилки усуваються самим студентом, коли на них вказує екзаменатор.

Оцінка «**задовільно**» (ECTS – **D (60-74 балів)**) ставиться за наявність у відповіді декількох суттєвих неточностей, нечіткість і неповноту відповіді. При розв'язанні практичного завдання допущені помилки і порушена логіка, що вплинуло на результат та правильність висновків.

Оцінка «**достатньо**» (ECTS – **E (50-59 балів)**) ставиться за слабкі знання навчального матеріалу з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності їх викладу, за слабе застосування теоретичних положень при виконанні практичних завдань.

Оцінка «**незадовільно**» (за системою ECTS – **FX (35-49 балів)**) ставиться за незнання значної частини навчального матеріалу з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань.

Розподіл балів за відповідь

- 1-е питання – 25 балів
- 2-е питання – 25 балів
- 3-є питання – 25 балів
- 4-е питання – 25 балів

6. Зразки комплексних кваліфікаційних завдань

Екзаменаційний білет № 1

1. Типи уроків з російської мови. Макро- і мікроструктура уроку вивчення нового матеріалу.
3. Змодельуйте фрагмент уроку за повістю О. де Бальзака «Гобсек».
4. Тестові завдання з педагогіки.
5. Педагогічна ситуація

Екзаменаційний білет № 2

1. Шкільний аналіз літературного твору та його специфіка.
2. Розробити фрагмент уроку закріплення вивченого матеріалу за темою «Головні члени речення».
3. Тестові завдання з педагогіки.
4. Педагогічна ситуація

7. Зразки відповідей на комплексні кваліфікаційні завдання

1. Типи уроків з російської мови. Макро- і мікроструктура уроку вивчення нового матеріалу.

Урок є основною формою навчання одного й того ж колективу учнів за однією програмою. За умовою оптимальної організації він забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу.

Урок як одиниця навчального процесу складається з цілого ряду відносно самостійних видів сумісної діяльності вчителя та учнів. Уроки відрізняються метою та структурою. Відповідно до цих параметрів вони поділяються на дві групи: навчальні та контрольні.

Навчальні уроки поділяються на 4 самостійних види:

- 1) урок засвоєння нового матеріалу;
- 2) урок удосконалення знань, умінь та навичок;
- 3) урок роботи над помилками учнів;
- 4) урок повторення, узагальнення та систематизації матеріалу.

Контрольні уроки поділяються на такі види:

- 1) контроль над засвоєнням знань та навчально-мовних умінь;
- 2) контроль над оволодінням орфографічної та пунктуаційної грамотності;
- 3) контроль над оволодінням навичками зв'язного мовлення.

Урок засвоєння нового матеріалу має наступну **макроструктуру**:

- 1) мотивація навчальної діяльності;
- 2) перевірка домашнього завдання;
- 3) актуалізація опорних знань, умінь та навичок;
- 4) вивчення нового матеріалу;
- 5) первинне закріплення навчального матеріалу;
- 6) завдання додому;
- 7) підведення підсумків уроку.

Мікроструктуру уроку вивчення нового матеріалу складає система вправ та завдань до кожного елемента уроку.

2. Змодельуйте фрагмент уроку вивчення нового матеріалу за повістю О. де Бальзака «Гобсек»

Фрагмент уроку, присвяченого аналізу ідейно-художнього змісту твору на основі прочитанного вдома тексту повісті.

Метод – евристична бесіда.

Тема уроку: «Людина-вексель (образ головного героя повісті О. де Бальзака «Гобсек»)

Мета уроку: знайомство з історією написання твору, спроба аналізу соціальних, філософських, психологічних проблем змальованих автором у творі; розвиток логічного мислення і зв'язного мовлення школярів; виховання в учнів правильного відношення до грошей, правильних життєвих орієнтирів.

Хід уроку

I. Історія написання твору.

II. Аналіз змісту твору. Евристична бесіда.

(фрагмент аналізу змісту твору)

Вч. Хто головний герой повісті? Чим він займається? Поясніть, хто такий лихвар?

Уч. Головним героєм повісті є лихвар Гобсек. Він дає гроші в борг під досить високі відсотки, на чому і заробляє

Вч. У чому сенс життя Гобсека?

Уч. Сенс його життя полягає в накопиченні грошей. Сам Гобсек на це питання відповідає так: «... З усіх земних благ є тільки одне, досить надійне, щоб варто було людині гнатися за ним. Це ... золото. В золоті зосереджені всі сили людства ... У золоті все міститься в зародку, і все воно дає в дійсності».

Уч. Сама думка про те, що я, гріє його і підтверджує ідею безмежної влади над світом.

Вч. Якими шляхами йде Гобсек до свого багатства? Чи бентежить його, що цей шлях неодмінно припускає жорстокість?

Уч. Його вже давно не хвилюють людські почуття. Він з величезним презирством ставиться до тих, хто не може сплатити вчасно борг, адже бачить у них непрактичних людей, які живуть невідповідно до власних можливостей, витрачають занадто багато грошей на непотрібні цілі.

Вч. За якими параметрами він оцінює ділову людину?

Уч. За ступенем ощадливості, фактичної верткості, здатності обдурити партнера при укладанні угоди. Цьому ж вчить Дервиля, беручи з нього 13%.

Вч. Гобсек - один з найвидніших лихварів-багатіїв у місті. Що допомагає йому в цьому?

а) Безжалісність. Він позбавлений будь-якого співчуття, якщо воно загрожує завдати йому хоч найменшої шкоди.

б) Дуже скромне існування. Позичаючи грошима половину Парижа, володіє звичками бідняка, який звик обмежувати себе у всьому. Сам готує собі їжу у своїй бідній кімнаті. Його сніданок складається з хліба і кави. Наставляє Дервиля: «Дивіться, не розкошуйте, а то позбудетеся моєї довіри. Не здумайте поставити будинок на широку ногу».

в) Розум, здібності.

г) Гобсек - тонкий психолог, який заздалегідь передбачає людську поведінку у всіх ситуаціях.

Вч. Як ви думаєте, чому Гобсек такий? Він таким народився чи став?
Уч. Гобсек переконався, що всюди торжествують зло і порок. Чудово розуміючи свою перевагу в розумі і здібностях над більшістю тих шахраїв і пройдисвітів, з якими йому довелося зустрічатися на своєму бурхливому життєвому шляху, Гобсек зачерствів серцем, став переконаним скептиком, поступово прийшов до висновку, що гроші - це все.

III. Підведення підсумків уроку.

IV. Домашнє завдання.

3. Приклад тестового завдання з педагогіки.

Тести включають завдання множинного, альтернативного вибору, на поєднання та групування. Питання тесту з педагогіки охоплюють зміст педагогічних дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи». На виконання кожного з тестів відводиться 15 хвилин.

За характером пізнавальної діяльності учнів методи навчання поділяють на:

1) методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності, методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності, методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності;

2) словесні, наочні, практичні;

3) пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі;

4) методи набуття нових знань, методи формування умінь і навичок, методи застосування знань, методи закріплення знань, методи перевірки знань, умінь і навичок.

4. Приклад педагогічної ситуації з алгоритмом її розв'язання:

Контрольну роботу з англійської мови в 9-му класі написали погано. Вчителька незадоволено аналізувала. Коли черга дійшла до Віктора, вона, не стримавши негативних емоцій, без усяких пояснень попросила щоденник, щоб виставити «незадовільно». Юнак не погодився. Вчителька, підвищивши голос, повторила вимогу. У відповідь – мовчання. У насторожені й тиші класу пролунав вирок: «Твоїй впертості я не дивуюся, твій брат такий самий, як ти. Недарма і батько від вас пішов. Від таких синів утечеш мимоволі...». Слова вчительки викликали могильну тишу, а Віктор піднявся і сказав: «Батько Вам розповість, чому він пішов... Я його про це попрошу. Спеціально для Вас...». *Проаналізуйте дії вчительки. Які принципи виховання було порушено? Спрогнозуйте подальший розвиток подій.*

1. Які методи чи прийоми виховного впливу ви використаєте для успішного розв'язання ситуації?

2. Обґрунтуйте педагогічну доцільність одного з обраних вами методів і прийомів.

3. На які принципи виховання будете опиратись при розв'язанні ситуації?

4. Які способи поведінки вихователя є педагогічно недоцільними при розв'язанні ситуації?

5. Запропонуйте оптимальний варіант розв'язання ситуації (ваші конкретні подальші дії на місці педагога).

Примітки:

1. У разі виникнення обставин непереборної сили (природні катаклізми, заходи карантинного порядку, інші форс-мажорні обставини), коли можливості фізичної присутності в Педуніверситеті обмежені або відсутні, проведення атестації здобувачів вищої освіти з використанням технологій дистанційного навчання відбуватиметься відповідно до «Порядку проведення атестації здобувачів вищої освіти з використанням технологій дистанційного навчання у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського», затвердженого наказом Педуніверситету № 60 од від 22.05.2020 р. (<http://www.vspu.edu.ua/content/position/p117.pdf>)

1. Процедура проведення комплексного екзамену з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, затверджена на засіданні кафедри міжкультурної комунікації, світової літератури та перекладу (протокол №6 від 18.02. 2021 р.), надсилається здобувачам у google classroom не пізніше, ніж за тиждень до початку екзамену.